

Umumta'lim maktablarida texnologiya fanida o'quvchilarning kreativ kompetentligini shakllantirish

Xolida Baxtiyorovna Muxamedova
Nizomiy nomidagi TDPU

Annotatsiya: Ta'limda har bir o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarda, shu fanning o'ziga xosligi, mazmunidan kelib chiqqan holda, sohaga tegishli xususiy kompetensiyalar ham shakllantiriladi.

Kalit so'zlar: bilim, ko'nikma, kompetensiya, kompetentlik, kreativ ijodkorlik, yubka, o'lchov, taqilma, molniya, aylana, uzunlik, farq, shlitsa

Formation of creative competence of students in technology in general education schools

Khalida Bakhtiyorovna Mukhamedova
TSPU in the name of Nizomi

Abstract: In the process of studying each academic discipline, students will develop individual competencies based on the specifics of the subject.

Keywords: knowledge, skill, competence, creativity, skirt, measurement, fitting, lightning, circumference, length, difference, slot

O'zbekiston Respublikasida mustaqillikka erishilganidan so'ng barcha yo'nalishlar kabi ta'lim sohasida ham islohotlar amalga oshirila boshlandi. Islohotlarni o'tkazishning zarurligi shundaki, mustaqil Respublikamiz jahon hamjamiyatida o'z o'rnini topishi, mamlakatga chet el investitsiyalarini jalb qilish, bozor iqtisodiyotiga o'tishi, ilmiy-texnika rivojlanishidan orqada qolmasligi uchun jahon andozalariga mos keladigan salohiyatli kadrlar tayyorlash muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Shunga ko'ra, Respublikada "Ta'lim to'g'risida" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonunlari qabul qilindi. Ularda barkamol shaxs va malakali mutaxassisni tarbiyalab voyaga yetkazish jarayonining mohiyati to'laqonli ochib berilgan. O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidentining 2004 yil 21 maydagi Farmoniga muvofiq qabul qilingan "2004-2009 yillarda Maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umummilliy dasturi" da belgilangan besh ustuvor yo'nalishning uchinchisida umumta'lim maktablari uchun Davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlarini takomillashtirish vazifasi qo'yildi. Uning o'quv rejasiga tegishli o'zgartirishlar kiritildi va ta'lim standarti, o'quv dasturi kompetensiyaviy yondashuv asosida yaratildi.

Kompetentsiyaviy yondashuv deganda nimani tushunamiz? "Competence" so'zi "to compete" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "musobaqalashmoq", "raqobatlashmoq", "bellashmoq" degan ma'noni bildiradi. So'zma-so'z tarjima qilinsa "musobaqalashishga layoqatlilik" ma'nosida keladi. Ilmiy pedagogik, psixologik manbalarda berilishicha, kompetensiya, kompetentlilik o'ta murakkab, ko'p qismli, ko'pgina fanlar uchun mushtarak bo'lgan tushunchalardir. Shu boisdan uning talqinlari ham hajman, ham tarkibiga ko'ra, ham ma'no, mantiq mundariyasi jihatidan turli-tumandir. Atamaning mohiyati shuningdek, "samaradorlik", "moslashuvchanlik", "yutuqlilik", "muvaffaqiyatlilik", "tushunuvchanlik", "natijalilik", "uquvlilik", "xocca", "xususiyat", "sifat", "miqdor" kabi tushunchalar asosida ham tavsiflanmoqda. "Kompetentlilik", "kompetensiya" tushunchalari tavsiflarida quyidagi holatlarga alohida e'tibor qaratiladi:

- bilimlar majmuining amalda qo'llanilishi;
- shaxsning uquvi, xislatlari, fazilatlarini;
- amaliy faoliyatga tayyorgarlik o'lchovi;
- muammolarni hal etish, amalda zarur natijalarni qo'lga kiritish layoqati;
- shaxsning professional faoliyatini ta'minlovchi bilim, ko'nikma, malakalar yaxlitligi;
- faollashgan (amaliyotga tatbiq etilgan) o'quv, bilim, tajribalar majmui;
- shaxsning maqsadli yo'naltirilgan emotsional iroda kuchi.

Kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim o'quvchilarda mustaqillik, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lish, tashabbuskorlik, media resurslar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan o'z faoliyatida oqilona foydalana olish, ongli ravishda kasb-hunar tanlash, sog'lom raqobat hamda umummadaniy ko'nikmalarini shakllantiradi.

Inson o'z hayotida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o'z o'rnini egallashi, duch keladigan muammolarning yechimini hal etishi, eng muhimi o'z sohasi, kasbi bo'yicha raqobatbardosh bo'lishi uchun zarur bo'lgan tayanch kompetensiyalarga ega bo'lishi lozim.

Bundan tashqari, ta'limda har bir o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida o'quvchilarda, shu fanning o'ziga xosligi, mazmunidan kelib chiqqan holda, sohaga tegishli xususiy kompetensiyalar ham shakllantiriladi.

Kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan ta'lim o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni alohida shakllantirishni emas, balki ularni kompleks ravishda egallashni taqozo etadi. Shunga ko'ra, o'qitish metodlari ham o'zgaradi. Kompetentsiyaviy yondoshuvda o'qitish metodlarini tanlash va konstruksiyasini tuzish asoslarini ko'rib chiqaylik. Buning uchun kompetensiya va kompetentlik tushunchalarini aniqlashtiramiz. Uning strukturasi, funksiyasini belgilab olamiz. So'ngra tayanch va predmet kompetensiyalarini loyihalash texnologiyasini tuzamiz.

Undan o'qitish metodlarini tanlash tamoyillari kelib chiqadi. Kompetensiya - o'quvchining ma'lum sohada samarali faoliyat ko'rsatishi uchun ta'lim tayyorgarligiga oldindan qo'yilgan ijtimoiy talab. Kompetentlik ko'p qirrali bo'lib uning bir necha talqinlari mavjud.

Kompetentlik - o'quvchi tomonidan tegishli kompetensiyalarga ega bo'lishi.

Kompetentlik - o'quvchida tarkib topgan shaxsiy sifatlar va berilgan sohadagi faoliyati bo'yicha to'plagan minimal tajribasi.

Kompetentlik - o'quvchining shaxsiy sifatлари to'plami (bilimlar, ko'nikmalar, malakalar, layoqatlar) bo'lib, belgilangan ijtimoiy va shaxsiy sohadagi faoliyatida orttirgan tajribasi bilan belgilanadi.

Kompetensiyalarni, ta'lim kompetensiyalaridan farqlash lozim. Ta'lim kompetensiyasi o'quvchini kelajakdagi to'la qonli hayotidagi faoliyatini modellashtiradi. Masalan, fuqaro ma'lum bir yoshga yetgunga qadar ba'zi bir kompetensiyalarni tatbiq eta olmaydi. Lekin, bu degani, ularni o'quvchida shakllantirilmaydi, degani emas. Bu holatda biz ta'lim kompetensiyasi haqida gapiramiz. Masalan, o'quvchi maktabda fuqarolik kompetensiyasini o'zlashtirsada, uni to'la qonli ravishda maktabni tugatganidan so'ng ishlatadi. Shunga ko'ra, bunday kompetensiyalar, o'qish davrida ta'lim kompetensiyasi sifatida namoyon bo'ladi.

O'quvchining kompetentligiga doir turli kompetensiyalarning analizi shuni ko'rsatadiki, ular kreativ (ijodiy) yo'nalishga ega. Kreativ kompetensiyalarga "tajribadan biror foydali ma'lumot chiqarib olish", "muammoni yecha olish", "oldingi va hozirgi voqealar orasidagi o'zaro aloqani ochish", "yangi yechimlarni topa olish" kabilar kiradi. Shu bilan birga keltirilgan ko'nikmalar o'quvchi faoliyati va tajribasi, bilim, ko'nikmalarining butun majmuasini aks etdirmaydi.

Kompetentlik - kompetensiyalarni qo'llay olishda ega bo'lishi kerak bo'lgan minimal tajribasi bo'lishni taqozo etadi. Bu haqda o'quvchining tayyorgarligiga qo'yiladigan talablarni shakllantirishda, hamda o'quv jarayoni va darsliklarni loyihalashda esdan chiqarmaslik kerak.¹

Mavzu: Beldan kiyiladigan kiyim turlari.

Dars maqsadi:

Ta'limiy: O'quvchilarga beldan kiyiladigan kiyim turlari haqida ma'lumot berish.

Tarbiyaviy: O'quvchilarda beldan kiyiladigan kiyim turlariga nisbatan estetik didni tarbiyalash.

Rivojlantiruvchi: Yangi mavzu orqali o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, rivojlantirish va takomillashtirish.

Dars tipi: o'quvchilar yangi bilimlarni egallaydigan dars

¹ Umumiy o'rta ta'lim tizimida o'quvchilarning kompetensichlarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari (I qism). O'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent 2015 y. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi T.N.Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston pedagogika fanlari ilmiy-tadqiqot instituti.

Dars turi: nazariy

Dars metodlari: og'zaki, ko'rgazmali, "Blits" so'rovnoma.

Fanlararo bog'lanish: chizmachilik, matematika.

Moddiy-texnik jihatdan jihozlash va ko'rgazmali qurollar: slaydlar, adabiyotlar, turli xil fasondagi yubkalar eskizlari, texnologik xarita, yubka namunasi.

Mavzu yuzasidan tavsiya etiladigan adabiyotlar:

1. N.S.Gaipova va boshqalar. Tikuvchilik texnologiyasi asoslari. O'quv qo'llanma T.: "Adabiyot" 2006 y.

2. Q.M.Abdullayeva. Tikuvchilik buyumlarini modellashtirish asoslari. O'quv qo'llanma T.: "Adabiyot" 2006 y.

Darsning borishi.

I. Tashkiliy qism (5 daqiqa)

1. Salomlashish, o'quvchilarning darsga tayyorgarligini nazorat qilish, davomatni aniqlash.

2. O'tilgan mavzuni takrorlash (10 daqiqa)

II. Asosiy qism (15 daqiqa)

Reja:

1. Yubka turlari haqida ma'lumot.

2. Yubka asos chizmasini chizish.

3. Yubka taqilmasiga, bel qismiga, etagiga ishlov berish texnologiyasi.

Dars konspekti.

Yubka turlari haqida ma'lumot.

1. Yubkalar-ayollar va qizlar kiyimidir. Yubka bichimi ham barcha kiyim turlari singari o'zgaruvchandir. Yubkalar bluzka, sviter, kostyum, jaket, jilet bilan kiyiladigan kiyim bo'lagidir.

Yubkalar asosiy ikkita guruhga bo'linadi:

1, a) to'g'ri, taxlamasiz, bir-biriga o'tgan;

b) to'g'ri, burma bilan kengaytirilgan, gir aylangan taxlamali (bir tomonlama, qarama-qarshi, yelpig'ichsimon), oldida, orqada, yonida, pliseli.

v) etagi toraytirilgan, ozroq toraytirilgan, belida vitochkali yoki mayda taxlamali.

2. Bu gruppaga barcha turdagi klyosh, klinli yubkalar kiradi (beldan, bo'ksadan klyosh bo'lishi mumkin).

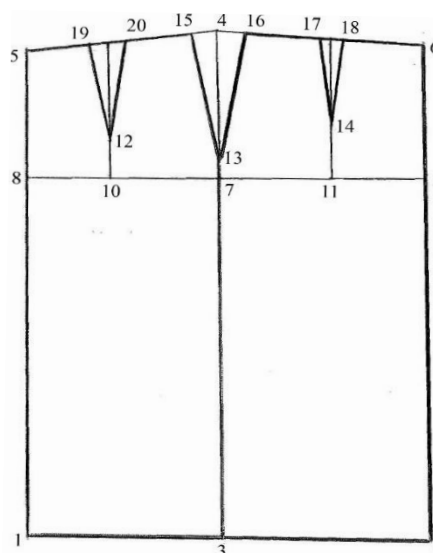
Yubkalar choklari soni bilan farqlanadi. Bir chokli, ikki-uch chokli va ko'p chokli, choklar soni fasonga bog'liq. Yubkalarni rel'ef choklari, bezak choklari, taxlamalar, pirpiraklar, valanlar, arqonchalar, kashta, mag'iz, cho'ntaklar bilan bezatish mumkin. Belbog'lar turlicha shaklda keng, koketka bilan, yaxlit bichilgan, bel chizig'idan yuqorida yoki pastroqda bo'lishi mumkin. Yubka taqilmasi ham turli xildamolniali, ilgakli, knopkali, tugmachali bo'lishi mumkin. Chizmasi ham turli shaklda

va turli ko'rinishda bo'lishi mumkin. Yubka asosiy gazlamadan yoki astarli qilib bichiladi.

To'g'ri yubka asos chizmasi

O'lchovlar

1. Bel ay = 36 sm
2. Bo'k ay = 50 sm
3. Old uz = 104 sm
4. Yon uz = 105 sm
5. Orqa uz = 103 sm
6. Farq = 35 sm
1. Old uz = 69 sm
2. Yon uz = 70 sm
3. Orqa uz = 68 sm

$$1 \div 2 = \text{Bo'k ay} + 1 \text{ sm}$$

$$2 \div 3 = (1 \div 2) : 2 + 1 \text{ sm}$$

$$3 \div 4 = \text{Yon uz (his)}$$

$$1 \div 5 = \text{Or uz (his)}$$

$$2 \div 6 = \text{Old uz (his)}$$

$$4 \div 7 = 1/5 \text{ Bo'k ay (t)}$$

$$7 \div 10 = (7 \div 8) : 2 + 2 \text{ sm}$$

$$7 \div 11 = (7 \div 9) : 2 + 1 \text{ sm}$$

$$10 \div 12 = 1/10 \text{ Bo'k ay.}$$

$$7 \div 13 = 1/10 \text{ n}(4 \div 7)$$

$$11 \div 14 = 1/10 \text{ Bo'k ay} + 2 \text{ sm}$$

Bel ay bilan n (1÷2) orasidagi farqni topish:

$$\text{Setka keng-Bel ay. } 51 - 36 = 15 \text{ sm}$$

$$\text{Yon vitachkaga farqni } 1/2 \text{ } 15 : 2 = 7,5 \text{ sm.}$$

$$\text{Old vitachkaga farqni } 1/3 \text{ } 7,5 : 3 = 2,5 \text{ sm.}$$

$$\text{Orqa vitachkaga farqni } 2/3 \text{ } 7,5 : 3 \times 2 = 5 \text{ sm.}$$

$$15 \div 16 = 7,5 \text{ sm.}$$

$$17 \div 18 = 2,5 \text{ sm.}$$

$$19 \div 20 = 5 \text{ sm}$$

Yubka uchun o'lchov olish

Yubka andazasini chizish uchun quyidagi o'lchovlar kerak bo'ladi: Bo'ksa aylanasi, Bel aylanasi, Kiyim uzunligi, farq.

Kiyim uzunligi quyidagi tartibda o'lchanadi:

1. Old uzunlik - gavdani o'rtasida - beldan yergacha;
2. Yon uzunlik - gavdani o'ng tomonida - beldan yergacha;
3. Orqa uzunlik - gavdani orqa o'rtasida - beldan yergacha.

Farq - yerdan yuqoriga kerakli uzunlikkacha o'lchanadi.

Chiqqan farqni kiyim uzunligining 1,2,3-o'lchovlaridan ayiriladi va shu o'lchovlar asosida chizma chiziladi.

Yubkani bichish-tikish tartibi

Andazaga fason chiziqlari kirgiziladi. Fason chiziqlari bo'ylab kesiladi va gazlamaga joylashtiriladi. Yubkani avval katta bo'laklari - old va orqa bo'lagi so'ng mayda bo'laklari joylashtiriladi. Yubka vitochkalarini gazlamani guli kamroq joyida yoki gulsiz joyiga joylashtirish kerak. Bichish qismlar va ip yo'nalishlari tekshiriladi.

Andaza gazlamaga igna to'g'nog'ichlar bilan qadaladi va shakli bo'yicha chok haqi - yon chokka -2-3sm, chap tomon va taqilma uchun -3-4 sm, uzunligi 12-15 sm, bel qirqimidan 1-1,5 sm, etagida 4-6 sm qoldirib chiziladi va bichiladi.

Bichilgan qismlarda salqi chokida bo'ksa chizig'i, yubka o'rtasi, fason chiziqlari, vitachkalarini tikib belgilanadi. Vitachkalar tikiladi. Yon qirqimlari nazorat nuqtalarini bir-biriga to'g'irlab ulanadi. Taqilma bo'lsa, ishlov beriladi. Belbog'i bo'lsa tayyorlanadi va yubka bel qirqimiga ulanadi. Shlitsa bo'lsa, ishlov beriladi. Yubka asos ipi bo'yicha dazmollanadi.

Yubka taqilmasiga molniya bilan ishlov berish

Uzunligi taqilma uzunligiga teng, kengligi 1 smli 1 ta milk bichiladi. Yubka yon choki yuqorisidan taqilma uchun joy qoldirib tikiladi. Taqilma tagiga mustahkamlovchi chok beriladi. Taqilma o'rni vaqtincha ko'klanadi. Kiyim teskarisidan chap tomon chok haqining tagiga milk qo'yiladi. Milk o'rtasidan chok haqiga tikiladi. Molniyani o'ngini vaqtincha ulangan chok o'rtasiga qo'yib ko'klanadi. Vaqtincha ulangan chok olinadi. Kiyim o'ngida o'ng tomon buklovidan molniyani tishini chiqarib, buklov chetidan 1-2 mmdan, chap tomon buklovi bilan molniyani hamma tishini berkitib 1-1,5smda ustidan bostirib mashinada tikiladi. Ko'klangan iplar olinadi va taqilma dazmollanadi.

Yubkada shlitsaga ishlov berish

Yubkada shlitsa xarakat erkinligi uchun xizmat qiladi. Yubka shlitsasiga ishlov berish uchun 1 dona uzunasi asos ipga adip bichiladi. Adip uzunligi = shlitsa uzunligi+chok haqi +2sm, kengligi =chok haqi kengligiga. Yubka orqa bo'lagining o'rta choki shlitsa uzunligini qoldirib tikiladi. Chok ohiriga mustahkamlovchi chok beriladi. Chok yorib dazmol qilinadi. Yubka etagida qaytarish chizig'i dazmollab belgilanadi. Yubka teskarisida o'ng tomon chok haqining buklov chizig'i va etak qaytarish chizig'i uchburchak shaklida buklanadi va diagonali bo'yicha tikiladi. Chok haqi qoldirib oshiqcha burchak kesiladi. Chok yorib dazmollanadi va o'ngiga o'giriladi. Chap tomon chok haqi shlitsa boshlangan joydan chok haqi kengligida qiya holda kertiladi va o'ng tomon chok haqi ustiga yotqizib dazmollanadi. Chok haqining ochiq qirqimi tomoniga etak uchiga asosga bichilgan adip ulanadi. Etak qaytarish chizig'idan etak kiyim o'ngiga qaytariladi va ochiq qirqim tomondan adip kiyimga ulanadi. Chok burchagi kesiladi va adip kiyim teskarisiga o'giriladi. Kiyim o'ngida shlitsa yuqorisida chap tomonga qiya holda mustahkamlovchi chok beriladi. Shlitsada adip teskarisiga va chap tomon chok haqi tagiga qotirma yopishtirish mumkin. Ochiq qirqimlar ishlanadi va yubka etagini qaytarish uchun gazlama turiga qaraladi. Shlitsa dazmollanadi.

Yubka bel qismiga yaxlit bichilgan belbog' bilan ishlov berish

Belbog' uzunasi asos ipga bichiladi. Belbog' uzunligi = Bel (t) ay+chok haqi+4sm, kengligi-7sm. Belbog'ni teskarisi-teskarisiga qilib 2 ga bukib dazmollanadi.

Ustki belbog‘ teskarisiga chokka kirgizmay qotirma dazmollab yopishtiriladi. Belbog‘ ikkala uchi teskaridan tikib o‘ngiga ag‘dariladi. Ustki belbog‘ yubka bel qirqimiga gir aylantirib tikiladi. Chok haqi belbog‘ tomonga yotqazib dazmollanadi. Ostki belbog‘ chok haqi buklanib ko‘klanadi. O‘ngidan ariqchasidan chok beriladi. Ko‘klangan iplar olinadi, belbog‘ dazmollanadi.

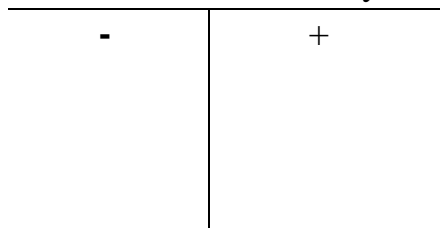
Yangi mavzuni mustahkamlash. (10 daqiqa)

Sinf o‘quvchilarini ikki guruhga bo‘linadi va savollar beriladi.

“Blits” so‘rovnoma metodidan foydalaniladi.

Savollar:

1. Yubka turlari nechta guruhga bo‘linadi, qanday?
 2. Yubka uchun olinadigan aylana o‘lchovlari qaysilar?
 3. Yubka uchun olinadigan uzunlik o‘lchovlari qaysilar?
 4. To‘g‘ri yubka chizmasini chizish uchun “farq” qanday o‘lchanadi?
 5. Yubkani bichishda gazlamaga andazaning avval qaysi bo‘laklari joylashtiriladi?
 6. Yubkada vitochkalar, nazorat chiziqlari va fason chiziqlarini ko‘chirish uchun qaysi chokdan foydalaniladi?
 7. Yubka belbog‘i qaysi ip yo‘nalishiga bichiladi?
 8. Yubkada shlitsa nima uchun kerak?
 9. Yubka etagi qaysi chokda qaytariladi?
 10. Yubka qaysi ip yo‘nalishi bo‘yicha dazmollanadi?
- “T - sxema” metodidan foydalaniladi.

“T” shakli doskaga ikki guruh uchun alohida chiziladi. Har bir guruhdan bittadan o‘quvchi sxemaning o‘ng tomoniga to‘g‘ri bichimli yubkaning maktabga kiyib kelishning afzal tomonlarini, sxemaning chap tomoniga kamchilik tomonlarini yozadilar.

Uyga vazifa berish, darsni yakunlash. (5 daqiqa)

Kompetensiyaviy yondashuv butun maktab ta’limining amaliy xarakterining kuchayishini taqozo etadi. Bunda o‘qituvchining pozitsiyasi ham o‘zgaradi. U darslik bilan birgalikda o‘quvchiga berilishi kerak bo‘lgan “ob’ektiv bilimlar” manbai bo‘lib qolmaydi. Uning bosh vazifasi o‘quvchilarda mustaqil ravishda bilimlarni olishga o‘rganishni, tashabbus ko‘rsatishni, qarorlar qabul qilishni, o‘z hatti harakatlari uchun javobgarlikni his etishi, jamoada o‘qish va yashash ko‘nikmalari va shu kabi malakalarni shakllantirishdan iborat bo‘lmog‘i lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Концепция развития системы народного образования Республики Узбекистан до 2030 года. Указ Президента РУЗ от 29.04.2019 № УП-5712 // Natsionalnaya baza daniy zakonodatelstva, 29.04.2019 g., № 06/19/5712/3034
2. Якубова Х. С., Мухамедова Х. Б. Трудовое воспитание, как социальное явление в педагогике // Высшее и среднее профессиональное образование России в начале 21-го века: состояние, проблемы, перспективы развития. – 2018. – С. 277-279.
3. Х.Б.Мухамедова, Н.Йўлдошева. Инновационный подход эффективной организационной деятельности учащихся общеобразовательной школы // Вестник науки и образования. Научно-методический журнал. Российский импакт-фактор. 2020 г. 1 март № 5. – с. 71-73.
4. Х.Б.Мухамедова. Формирование навыков по конструированию чертежей швейных изделий у учеников на уроках технологии // Проблемы современной науки образования, Россия №3 2021 год.
5. Х.Б.Мухамедова. Texnologiya fanining uzviylik va uzluksizligini ta'minlash va takomillashtirish omillari // ARES. BAK. Toshkent №3 2021 йил.
6. Muslimov N.A. "Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish". Monografiya. Toshkent 2004 yil.
7. Muslimov N.A. "Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi". Toshkent 2013 yil.